

SÕDUL

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

KINDRALSTAABI WALITSUSE WÄLJAANNE.

1923 Linna Raamatukogu
TALLINN

Ilmub kaks korda
kuus ühes kuu-
lisaga.

№ 22.

Teisipäeval, 4. detsembril 1923.

V aastakäik.

Sis u: A.: Mootorpaatide tegewus sõjas. — E. Limberg: Sõjawäe seadluste ja määruste väljatöötamise kawa. — E. Lagus: Meriwäelaste-eriteadlaste ettevalmistus. — Kr-m: Kaitseväe uus worm. — A. P.: Kuulipildurite väljaõpetamine.

Mootorpaatide tegewus sõjas.

Teatawasti wõeti sõja algul sõdiwates riikides kõik paremad mootorpaadid sunduslikult eraisikute käest ja neist moodustati mitmesugused rannawalwe hüdro-aeroplannide abiteenistuse salgad, saatepaadid jne.

Sõja tarwitus ja taktika näitasid warsti, et mootorpaatidel on suur edu. Nende kergus ja kiirus lubasid neile sinna ilmuda, kuhu suuremad laewad ja ujuwad abinõud waewalt ehk sugugi ei pääsenud. 1914 a. lõpul, kui wõitlus saksa weeluste paatidega näitas, et abinõudest, mis liitlaste sõjalaewastikus tarwitusel, wähe on, tõsteti merimeeste ringkondades küsimus üles — ehitada wastawad kiired mootorpaadid.

Inglismaa, pääasjalikult aga Ameerika Ühisriikide mootorite ehitamise tehnika oli juba niwõrd edenenud, et kergesti wõis ehitada suuremaid mootorpaate, mille kiirus oli üle 20 sõlme tunnis. Ameerikas olid ehitusel sajad kiir-mootorpaadid lõbureiside tarwis. 150—200 hobuse jõulised bensiinmootorid olid kõige tugewamad, mis kerge mootori tüübi jaoks tol ajal ehitati.

1915 a. tellis Wene mereministeerium Ameerikast esimesena 6 kiir-mootorpaati. Nende päämõõdud olid: pikkus 18 m., laius 2,8 m., istumine wees 0,9 m.; mootorid — 3 Blerck'i süsteemi, uus tüüp, à 150 h. j., kokku 450 h. j.; kiirus — 24 sõlme tunnis; bensiini tagawara — 24 tunniskäie käiguga; kere — puust; wõlwid ja propellerid — pronksist. Relwastus*): üks 47 m/m.

*) Et 1915 a. P. A. Ühisriigid erapooletud olid ja sõjatarwete wäljawedu keelatud, ehitati need mootorpaadid ühe wene kaubamaja arwel kalapüügi tarwis.

meresuurtükk, üks 3''' kuulipilduja, üks 12'' helgiwiskaja; komand — 7 meest; hind—ligi 30.000 dollarit. Pärast esimest edukat käiku merel märtsis 1915 a., kusjuures paatide kiirus 25 sõlme oli, otsustati tellida weel 12 sarnast paati. 1915 a. jooksul toimetati kõik need paadid New-Yorgist Arhangeeli kaudu Sewastopoli, kus nende tegewus Mustal merel ja-Donau jõel algas.

Algusel juhtusid nende mootorpaatide pääl mõned õnnetused, mille põhjuseks oli osalt meeskonna oskamatus, osalt liig kerge ja Wenemaa oludele mitte wastaw konstruktsioon. Seepärast tuli neil paatidel mitmed osad ümber ehitada wõi juure lisada, nagu karboraatori soojendaja (sest bensiin külmas ära) ja samale karboraatorile wask wõrk, et ära hoida plahwatust, mis paari esimese paadi pääl juhtus.

Kui kõik need wead parandatud, astusid paadid sõjateenistusse. Kõiki nende tegewuse üksikasju oleks üleliigne siin kirjeldada. Üldiselt seisis nende tegewus soomuslaewade diwisjoni saatmises, kusjuures paadid eemalt laewade ümber jooksid ja waenlase wealuseid paate walwasid. Kui nad kusagil periskoopi juhtusid nägema, siis aetakse sinna lähedale, katsutakse periskooibile pihta lasta ja paadi järel luurata. Kui ta periskoobi wee alt jälle wälja pistab, tungitakse talle uuesti kallale, loopides sinna kohta wäikesi pommikesi wõi wõrke.

Balti mere laewastiku jaoks ehitati 1916 a. Petrogradi ja Soome tehastes 24 sarnast mootorpaati. Need paadid olid Ameerika omadest tuge-

wamini ehitatud ja ainult kahe mootoriga. Seetõttu oli nende kiirus 21 kuni 22 sõlme. Relvastus oli sama. Meeskonna eluruumid olid paremad. Paar sarnast paati on Tallinnas Jahtklubi juures. Nende paatide abi Balti mere laewastikule oli sõrdlemisi suur, peamiselt wõitlemisel saksa weeluste paatide vastu, luuramisel ja walwepidamisel.

1916 a. algul tellis Wenemaa Norras weel 18 niisugust mootorpaati. Need paadid olid 1 meeter pikemad, natuke laiemad ja sügawamad, üldse tugewamad kui endised. Neil oli kolm Sterling'i tüüpi bensiinmootorit à 180—200 h. j. Kiirus oli kõigest 20 sõlme. 12 esimest paati toodi Balti merde ja 4 neist on praegu piiriwalwes. 1917 a. toimetati 6 paati Murmanisse. Säälid pidasid nad rannas walweteenistust. 1919 a. töötasid nad suure eduga Onega lahes ja Onega järwes. Nende tulega uputati Onega järwel kolm punawäe laewa, mis 3" suurtükkidega warustatud. Rannast lasksid neid mootorpaate kaks 3" suurtükkide patareid, kuid paatide kiire käigu ja manööwerdamise tõttu ei tabanud wiimaseid ükski kuul.

1917 a., kui Ameerika mootorite tehased 450 h. j. mootorid turule lasksid, telliti Wenemaa poolt 4 paati kiirusega 26—27 sõlme, mis olid warustatud 2 Lüsberg'i süsteemi mootoriga à 450 h. j. Need paadid olid 20 m. pikad, relvastuseks oli neil 2 torpeedot. Rewolutsiooni tõttu jäid need paadid lõpetamata.

1916 a. tellisid inglased Ameerikast (Kanadast) 55 sarnast walwepaati. Nende mõõt oli 72'×11'×4', kiirus 19 sõlme; warustatud olid nad kahe mootoriga à 200 h. j. Relvastuseks oli üks 57 m/m meresuurtükk, üks 15" helgiwiskaja, raadio-telegraaf ja kerged wõrgud. Nende paatide ehitus wiidi päris Ameerika moodi läbi. Alguses ehitati hääkskiidetud projekti järele esimene prowipaati, millega kõik katsed läbi tehti ja kõik tähelepanud wead kohe parandati. Pärast seda lahutati paat (pääle mootori) koost, tehti igast jaost ruttu joonistus, nummerdati ära ja jagati kõik osad (ligi 1000) kohaste tehaste wahel ära, kusjuures iga tehast walmistas ainult üht paadi osa, näiteks külje laudu, kaari tüüre jne. Arusaadaw, et sarnane massiline Ameerika tööstuse wiis rutulist ehitust wõimaldas, sest nii said kõik jaod masinate abil wäga ruttu walmis. Paatide kokkupanemise juures jäi seega täiesti ära igaw ja suur töö—paatide jagude passimine, sest kõik ühesugused jaod, tehtud ühe ja sama õige mudeli järgi, passiwad korruga oma kohale. Nii läks ilma suurema pingutuseta korda 550

mootorpaati ehitada, mis laewadel kohe Euroopasse saadeti. Nende ülesanne oli peamiselt Inglise kaanalis ja randade lähedal saksa weeluste paatide järele luurata. Kui hiljem kerged pommidega wõrgud wälja mõeldi, warustati ka paadid wõrkudega, mida nad weelustele paatidele tee kohta ette loopisid. Et need wõrgud kerged olid ja neid klaasmunad ülal pidasid, siis polnud neid sugugi näha. Kui weelune paat teda oma tee pääl juhtus kohtama, wedas ta wõrgu enda ligi, pommid, mis wõrgu külge olid kinnitatud, sattusid vastu waenlase paadi raudkeret ja plahwatasid, seega paadile keresse auke tehes, mille kaudu wesi paadi täitis ja wiimane põhja wajas.

Kui Ameerika Ühisriigid Saksamaale sõja kuulutasid ja oma wäge Prantsusmaale hakkasid saatma, täitsid mootorpaadid mõnikord weelawade ümber karjakoera kohuseid, kes hunte (saksa weeluseid paate) karja (transportide) ligi ei lasknud.

Ameerika Ühisriikide walitsus andis abi neile kodanikkudele, kes tol ajal suuremaid mootorpaate ehtasid, mida ilma suurema ümberehitusega kohe sõjalaewastiku teenistusse wõis wõtta. Wist weelgi on maksew seadus, mille järele wastawat tüüpi mootorpaatide ehitajatele preemiat antakse, sest sõja algul wõib neid paate kohe ilma ümberehitamiseta sõjalisteks otstarweteks kasutada.

1915 a. ehitati inglise admiraliteedi tellimisel tuntud Tornikroft'i laewatehases neli 40-jalalist kiir-mootorpaati, re'warustatud ühe torpeedoga ja 2 Lewis'i automaatpüssiga. Nende paatide omadused olid järgmised: kiirus 35—40 sõlme; nad olid kerged, et wõimalik oleks neid paadi kraanidega ristlajate päale tõsta. Kaasas oli neil üks torpeedo ja bensiini 10 tunni tarwis. Et esimesed katsepaadid häid tagajärgi andsid, ehitati weel terve rida uusi paate, kokku ligi 100. Need paadid saadeti osalt sõjalaewade päale, peamiselt aga Dunkerque'i baasi, kust nad Ostende ja Zeebrügge vastu kallaletungu toime panid. Sellest saidki need paadid nime Coastal Motor Boats (C. M. B.)—s. o. rannasõidu mootorpaadid.

1916 aastal suurendas Tornikroft selle mootorpaadi tüüpi, wõttes pikkuseks 55', laiuseks 8½'. Seda tüüpi paat oli warustatud kahe 375 h. j. mootoriga, kiirus oli tal 36 sõlme, relvastus—kaks torpeedot ehk ühe torpeedo asemel neli põhjamiini, mis paadi külgedel eriliste kronsteinide wahel rippusid. Torpeedosid, mis mainitud paadil nende tagumises jaos erilistel rööbastel kanti, lasti järgmiselt wälja. Kui paat täie käigu waenlase päale tormates temale torpeedo

laskekaugusele lähenenud, nii et juht arwab tabada wõivat, lükatakse torpeedo paadi taha, mille jaoks iseäraline pneumaatiline aparaat olemas. Torpeedol on wette kukkudes juba algkiiruseks paadi kiirus. Pääle selle hakkab torpeedo enda masin kohe töötama, mis teda selles suunas edasi wiib, milles ta wette kukkus. Paat pöörab, kui torpeedo wette wisatud, kohe ümber ja katsub põgeneda. On juhtumisi ette tulnud, kus CMB paadid nõnda kiirelt waenlase kallale tormasid, nii et suures lahingu tubinas tähele

ei pannud, et waenlase külje alla olid sattunud. Nii oli 1916 aastal, kus Inglise ranna mootorpaadid wiiele Saksa miinilaewale Ostende juures nii lähenesid, et saksa suurtükitle alla sattusid, kusjuures ühel inglise ohwitseril saksa suurtükitle surumise läbi müts merde lendas, kuna ohwitser ja paat ise terweks jäid. Paadid pääsesid kõik õnnelikult koju, saksa miinilaewadest lasti aga üks torpeedoga põhja ja uppus ära.

(Järgneb).

A.

Sõjawäe seadluste ja määruste väljatöötamise kawa.

(Järg).

2. Eeskiri kehaliseks kaswatuseks.

Lahingute kogemused tõestawad üldise kehalise arendamise käskiwat wajaadust wäeosadele ja erilise kehalise arendamise wajaadust üksikutele wäeliikidele. Tihti ei kasutatud sõjas edu, sest wõitlejatel puudus kehaline wastupidawus ehk korralik hingamine kiireks ümberpaigunemiseks ja hüpeteks, lihaste jõud relwade ja laskemoona kandmiseks ja tarwitamiseks ja lõppeks oskus relwadega ümberkäimises.

Kehalise kaswatuse puudumisega on tingitud ka suured kaotused: suur hulk sõdureid sai surma ehk haawata selle tõttu, et neil puudus nobedus kiireks mahaheteks, hüppeks kaewikusse, et nad ei osanud roomata minimaalse nähtawusega jne.

Kehaline kaswatus omab riiklise tähenduse, kuid lühikese teenistusaja tõttu sõjawäes ei suuda sellel alal suuri tagajärgi saawutada. Sellepärast on tarwilik, et kehaline kaswatus, algades lapsepõlwes kodus, jatkuks koolis, saawutaks oma õitsengu sõjawäes ja spordiühingutes. Ainult niisuguse olukorra juures on wõimalik eeskujulikku sõjawäge luua. Sport, kiskudes noorsoo eemale restoraanidest ja tuues tema wärskesse õhku, on kõige soodsamaks abinõuks alkoholismi ja tuberkuloosi wastu, aidates kaasa rahwatõu uuestisünnile.

Kindlaks määrates ühise üldise süsteemi ja üldise meetodi kehaliseks kaswatuseks, on tarwilik, et sõjaminister koostegewalt haridusministri ja wälja annaks eeskirja kehaliseks kaswatuseks; kuhu kuuluma peawad järgmised osad: 1) kehaline eelkaswatus (puberteedieelne) — määratud lastele 4 — 13 aastani; 2) teise järgu kehaline kaswatus (puberteedi ja puberteedile järgnew) — isi-

kutele 13 — 18 aastani; 3) kõrgem kehaline kaswatus (sport ja atleetika) — isikutele 18 kuni 30 — 35 aastani; 4) erilised sõjawäelised harjutused.

C. Sõjawägede juhtimine ja lahingtegewus.

Sellelaadilised käsiraamatud jagunewad üldisteks kõigile ja eralisteks igale wäe- ja teenistusliigile.

1. Sõjawägede juhtimine ja lahingtegewus

Üldist eeskirja sõjawägede juhtimiseks ja lahinguks meil ei ole ja seniini käsitasime „Wäli-määrustikku“. See määrustik ei wasta meieaja nõuetele; päälegi seisab tema puudus selles, et lahinguasjanduse algpõhimõisted on siin ära segatud teise järgu tähtsusega küsimustega, pääasjad ei leia eraldamist üksikasjadest.

Tarwilik on niisugune üldine eeskiri, mis endas wäljendaks meie sõjawäes käsitamisele wõetud lahingõpetust ja ühtlustaks waated sõjasjanduse pääle. Ta peab esinema alusena ja toena kõigile järgnewatele erieeskirjadele, mis seisaksid temaga kõige tihedamas sidemes.

Üldeeskiri ilmub algelisena, juhatawana kõigile wäe- ja teenistusliikidele. Temasse peab paigutama ainult kõige põhimõttelisema kõrgemate wäeüksuste lahinguliseks tarwitamiseks.

Selle sisu koosneb järgmistest osadest:

1) Sõjateadus ja selle tähtsamad alad. Strateegia ja taktika olemus ja ülesanne sõjasjanduses. Side nende ja teiste sõjawäeliste teadmiste wahel.

2) Sõjawägede juhtimine ja juhtimise abinõud. Juhtimise abinõud. Staabi ja kindralstaabi teenistuse eesmärk ja lühikesed alused. Teated, ettekanded ja aruande kaart (seisu-

korra kaart). Olukorra hindamine. Wastastikune orienteerimine. Olukorra otsustamine ja käskude andmise ja täitmise iseloom lahingolukorras. Initsiatiiv. Tegewuse ühtlus, side ja wastastikune toetus.

3) Luure ja walwekaitse. Üldised selgitused: mitmesuguste wäeliikide luureteenistuse tähtsus ja iseloom. Ohuluure ja ratsaluure. Salaluure. Side kõigi luureliikide wahel. Teadete kokkuwõtmine waenlase üle ja nende kasutamine.

4) Rännakliikumine. Üldised alused ja selgitused. Teenistuse ja lahingtegewuse iseloom rännakul.

5) Puhke ja selle walwekaitse. Üldised alused ja selgitused. Walwekaitse wäeosade teenistuse ja lahingtegewuse iseloom.

6) Ühendatud wäeliikide lahing. Üldised lahingupidamise põhimõtted. Wägede juurdetoomine lahingus, harutamine. Lahingu juhatamine. Manööwerdamine. Tiibade ja seljataguse kaitse. Mitmesugused lahingute liigid manööwer- ja positsioonsõjas; nende üldine iseloomustus ja iseäraldused; eelkorraldused; sõjawägede ühised lahingtegewused ja nende wastastikused kohused; side ja luure lahingu ajal; kohaliku elemendi tähtsus ja maastiku kindlustamine, lahing kohalikkude esemete waldamiseks, edu kindlustamine; lahingu otsustamine; tagajamine pärast lahingut; wägede wäljatoomine lahingust; lahingud kindlustatud ribade ja kindluste waldamiseks; wägede lahingus kasutamise üldised printsiibid, alused ja iseloomustawad iseäraldused.

Lahingtegewus iseäralises olukorras: kestew lahing, lahing linnades ja asulates, metsas, pimedas ja udus, talwel; lahing kitsustikkude ja jõgedest üleikäikude waldamiseks; lahing mägestikus; miinisõda; partisaantegewus; wägede üldine tegewus laewastikuga; üldised alused, iseloomustus ja iseäraldused.

2. Sõjawägede juhtimise ja lahingtegewuse eeskirja põhjal tuleb wälja töötada erieeskirjad tarwilikkude üksikasjadega mitmesuguste wäeliikide ja teenistusliikide jaoks.

Meie määrustikulise seadlustuse küsimus on wäga tähtis. Käesolewas kirjutuses ei ole muidugi kõik wajaline küllalt täielikult walgustatud, tõi siin ainult rea mõtteid ja oletusi, tehes katset joonistada meie määrustikulise seadlustuse skeemi. Praegusel ajal on iseäranis tähtis, et see küsimus leiaks wõimalikult laiema walgustuse meie sõjaasjanduslikus kirjanduses. Enne kui wälja lasta uued määrustikud, on tarwis tutwustada laiemaid sõjawäe ringkondi töö kawaga ja wäljatöötatud määrustikulise seadlustuse üldise süsteemiga: see aitab kaasa selgitada küsimust laiemas ulatuses, tekitab tema wasu suuremat huwi ja tähelepanu ja annab materjaale tööks. Isikute walik, kellele usaldatakse uute määrustikkude ja eeskirjade loomine, omab kõige suurema tähtsuse: suur lahinguline kogemus, teenistus riwis, lai sõjaasjanduslik silmaring ühes käesolewa aja eluawalduste mõistmisega — kõik see on tingimata tarwilikuks tingimuseks wähemalt juhtiwate töötajate määramisel. E. Limberg.

Meriwäelaste-eriteadlaste ettevalmistus.

Möödunud aastal käsitlesin „Sõduri“ weergudel eriteadlaste ettevalmistuse küsimust meriwäes, kusjuures pääasjalikult organisatsiooni kuuluwaid küsimusi puudutasin.

Aasta jooksul on kiires tempos edasi jõutud. On wälja kujunenud kindel, meie oludele wastaw organisatsioon, ja senised saawutused lubawad weelgi paremaid tagajärgi loota. Sama tunnistasid ka merejõudude juhataja hiljutised seletused ajakirjanikkudele, kus toonitatakse laewastiku all-ohwitseride ettevalmistuse edu.

Eriteadlastega komplekteerimisel meriwäes on peatud wabatahtlikkude „instituudi“ (jungide) juures, nagu see tarwitusel kõigis tähtsamais meririikides. Jungideks wõetakse 16—18 aast. noormehi ja neile korraldatakse 1½-aastane

õppekursus, mis 2 semestrisse jagatud, kus õpetus wahelduvalt teoreetiliselt ja praktiliselt sünnib. Suwel wiibiwad jungid nawigatsioonis, kuna talwel teoreetiline kursus tegutseb. Katsed korraldatakse iga semestri lõpul: enne nawigatsiooni teoreetilised ja pääle nawigatsiooni praktilised.

Pääle kursuste lõppu ülendatakse lõpetajad wastawa eriala alloh witseriks.

Juba kursuse kestwusel on nende kohta sunduslik teenistuse aeg maksew (pääle 17-aastaseks saamist), kuid pääle 2-aastast sundusliku teenistuse aega on jungid kohustatud 3 aastat üleaja-teenistusse jääma, tasuks saadud õpetuse eest.

Eriti annab meile üleajateenistuse aeg wilunud eriteadlasi, ja et need kohad praegu wõrdle-

misi hästi maksetawad, siis on ka jungideks soowijate wabatahtlikkude hulk suur.

Esimene jungide kursus algas tegewust läinud aasta nowembris. Senine tegewus on näidanud, et õpetuse korraldus ja süsteem on otstarbekohased. Õpetus on läbi wiidud ilma erakorraliste kuludeta, kasutades õpetajaiks ja lektoriteks laewade ohwitseride.

Esimene jungidest allohwitseride lend tuleb kewadel, ja sügisel tuleks järgmine wabatahtlikkude wastuwõtt. Seks ajaks selguwad kogemuste põhjal õpetuse süsteemi ja korralduse jaatawad ja eitawad küljed, mis wõimaldab praegust ajutist korraldust kindlaga asendada ja lahendada küsimust, kas ka Jungide kool Ühendatud Õpeasutuste alla tuleb koondada, wõi on kasulikum teda meriwäe juure iseseiswalt tegutsema jätta.

Praegu töötab jungide kursus miin-torpedo, kahur ja mehaanika erialadega.

Mis puutub teistesse aladesse, siis sünnib nende meeskondade ettevalmistus ajateenijaist, neile ajutisi kursusi korraldades. Nii on juba majanduse (kirjutajad ja arwe allohwitserid) ja side alal ning tuukritele kursused korraldatud. Kawatsusel on talwekuudel kursusi korraldada nawigatsiooni alal (roolimehed ja signalistid).

Wiimaseid erialasid ei saa mitte vähem tähtsaks arwata, kuid nende meeskonna komplekteerimine ajateenijatega on juba selle poolest wõimalik, et ajateenijate seas wastawa haridusega ja oskusega noori leidub, keda pääle lähemat ettevalmistust erialal wõib kasutada. Mis puutub

eriti nawigatsiooni, siis ilmub igal aastal noorte wõtmisel tarwilisel määral merekooli lõpetajaid ja elukutselisi merimehi, nii et nendest puudust ei ole olnud.

Tuukrite ettevalmistusega tehti algust esimest korda käesolewal aastal. Korraldatud kursused andsid häid tagajärgi, ja et sarnased kursused Wabariigis ainsamad, siis pole nad mitte ainult laewastiku, waid ka üldistes huwides suure tähtsusega.

Lõpuks peab tähendama, et meeskonna toitlustuse tõstmise suhtes on korraldatud kokkade ettevalmistuse kursused. Esimene kursus korraldati möödunud aasta sügisel, see oli pääasjalikult juba tegewuses olewatele kokkadele täienduskursuseks. Teine kursus korraldati möödunud aasta kewadel noorte wõtmisel, kus neile pääasjalikult praktilisi juhatusi anti. Mõlemal juhtumisel kestis kursus 3 nädalat. Instruktoriks oli Põllumeeste Keskseltsi lahkel wastutulekul selle keedu ja majapidamise instruktor komandeeritud. Kursuse tagajärgedena wõis märgata toidu wääruse ja toiduainete otstarbekohast kasutamist.

Wõib öeld, et meie laewastik omas arene-miskäigus ühest tähtsamast küsimusest, komplekteerimisest, üle on saanud. Päälegi on see sündinud meie olukorrale wastawa süsteemi põhjal ilma suuri riiklisi summasid kulutamata. Otse selle wastu on talitatud kokkuhoidlikult, olles asja juures kindla püsiwuse ja teadwusega.

E. Lagus.

Kaitsewäe uus worm.

Nähtawasti hakkab kaitsewäe wormi küsimus juba lõpuliku lahenduse poole nihkuma. 26. ja 27. nowembril oli asi harutusel sõjanõukogus, kus wormikomisjoni (sõmin. pwk. nr. 216 — 1923 a.) poolt ettepanud wormiriide mustrid ja kirjeldused hääkskiitmist leidsid. Osalisi muudatusi tehti ainult üksikasjade kohta.

Uue kawa järele saab kogu kaitsewägi (välja arwatud ratsa- ja meriwägi) ühesuguse wormi. Elukutselistele sõjawäelastele on pääle teenistuswormi ette nähtud esitisworm. Praegu pole weel teada, missugustel juhtumistel ohwitser esitiswormi peab kandma, sest et wormi kandmist käsitawad reeglid on weel välja töötamata.

Sõjanõukogu poolt kiideti hääks järgmine worm:

1. Maawäe ohwitseride (pääle ratsawäe) teenistusworm.

1. Suwimüts — khakiwärwi kalewist pikuti owaal kepi, mille ülemine äär tahapoole hoidew. 6 — 7 cm. pikkune mütsinokk ja tormirihm tumepruunist nahast. Müts kanditud tumeda kirsipunase kandiga.

Mütsi rummu ümber aastme liigi tunnusmärk kullakarwa paela kujul: ohwitseridel — 5 mm. laiune, wanemohwitseridel — 10 mm. laiune ja kindralitel — 15 mm. laiune murdjoonelise mustriga. Paela asetuse kohe päälpool tormirihma. Ulalpool aastme liigi tunnusmärki asetuwad samawärwised aukr.adi tunnuspaelad (paela laius 3 mm.) järgmisel arwul:

Noorem-leitnant	1 pael
Leitnant	2 "
Alamkapten ja kapten	3 "
Major	1 "
Kolonel-leitnant	2 "
Kolonel	3 "
Kindral-major	1 "
Kindral-leitnant	2 "

Lipnik kannab auastme liigi ja aukraadi tunnuspaelte asemel üht kullakarwa nõõri.

Mütsimärk on kuuenurkne — kombineeritud kahest korrapärasest kolmnurgast. Märki keskel riigi wapp. Märki wälimine äär kujutab tähe- taoliselt laialiminewaid hõbekarwa kiiri.

Rügiwapi muutmise korral kawatsetakse ka mütsimärki muuta

2. Talimüts. Komisjoni poolt ettepan- dud hallist lambanahast kconusetaolne müts lükati tagasi. Sõjanõukogu leidis otstarbekoha- semaks khakiriidest läki-läkit, mis nokaga wa- rustatud. Üksikasjaline talimütsi wäljatööamine jäeti wormikomisjoni hooleks.

3. Kuub — praeguse lõikega khakiwärwi kalewist french. Kuuel ühekordne mustast same- tist püstkrae. Krae ülemist ning alumist äärt, pagunid, wasaku hõlma äärt ja waruka käändeid piirab tume kirsipunane kant. Paguni lõige praegune. Pagunil asewad kuldni dige wäljaõn- mel- dud ehk kullakarwa metallist wælliigi embleem ja wæeosa trafarett

Auastme liigi ja aukraadi tunnismärgid asu- wad krael. Auastme liik tähendatakse ära kuld- niidiga wäljaõmmeldud tammelehtedega: ohwit- seril — üks leht, wanemohwitserial — kaks ja kind- ralil — kolm. Aukraadi tunnusteks on praegust wormi, kuid paksemast metallist, kullakarwa täpid: Lipnik . . . . . ilma täpita

Noorem-leitnant	1 täpp
Leitnant	2 "
Alamkapten ja kapten	3 "
Major	1 "
Kolonel-leitnant	2 "
Kolonel	3 "
Kindral-major	1 "
Kindral-leitnant	2 "

Kuue küljes kannawad akselbante kindralstaabi ohwitserial ja adjutandid. Hää laskmise eest an- netatakse ohwitsersidele laskeakselbandid.

4. Suwipluus. Suwipluusi wõib ohwiter omal kulul kanda laagris ja suwistel wäliõppustel.

5 Püksid — khakiwärwi diagonaalist „bru- ches“. Püksid tumeda kirsipunase kandiga.

6. Palit khakiwärwi kalewist, kahe rea oksüdeeritud wasknõõpidega ja wolditud seljaga. Waruka otsad põõna abil kinnitõmmatawad.

Krae äärt ja waruka käändeid piirab tume kirs- punane kant. Pagunid samasugused kui kuuel.

Auastme liigi tunnuspaelad waruka käändel sama wärwi ja laiad kui mütsil. Ülalpool auastme tunnuspaela aukraadi tundemärgid kullakarwa paelast nurkade kujul.

7. Wihmapalit peab täitma ka suwi- palitu aset. Sellepärast kawatsetakse praegune purjeriidest wihmapalit tarwitusest kõrwaldada ja wälja töötada uus — nägusam. Wihmapalitu mustri kinnitab sõjanõukogu.

8. Saapad — mustast nahast säarsaapad.

9. Kindad. Harilikud pruunid sõrmkindad, mis walmistatud nahast, niidist ehk riidest.

II. Ratsawæ ohwitserside teenistusworm.

1. Suwimüts. Praegune wabarnapunase lotiga müts, kuid ilustusnõõrid terashallid. Auastme liigi ja aukraadi tunnismärgid kullakarwa paelte kujul, nagu teistel maawæ ohwitsersidel.

2. Talimüts samasugune kui teistel maa- wæ ohwitsersidel.

3. Kuub — praegune dolman, kuid nõõr- ilustused terashallid. Krae mustast sametist.

Auastme liigi ja aukraadi tundemärgid asetu- wad samas korras kui praegugi, kuid kraetäpid kõigil kullakarwa.

4. Suwipluus samasugune kui teistel maawæ ohwitsersidel.

5. Püksid wabarnapunasest diagonaalist. Lõige samasugune kui teiste maawæ ohwitserside pükstel. Kandi asemel küljeõmbluste pääl murd- joonelise mustriiga terashall pael: ohwitsersil 1 cm. laiune ja wanemohwitsersil 2 cm. laiune.

6. Palit samasugune kui teistel maawæ ohwitsersidel.

7. Wihmapalit samasugune kui teistel maawæ ohwitsersidel.

8. Saapad praegused.

9. Kindad samad kui teistel maawæ ohwitsersidel.

III. Ohwitserside esitisworm (pääle ratsawæe).

1. Suwimüts sama, mis teenistuswormis, kuid tumesinisest riidest, musta lakknahast no- kaga ning tormirihmaga. Müts kanditud tume- oransh kandiga.

2. Talimüts. Talimütsi esitiswormi juu- res ei kanta.

3. Kuub tumesinisest kalewist, taljes õm- meldud ja wæhe ülestõstetud rinnaga. Kuue hõl- mad käiwad kinni keset rinda ühe rea kullakarwa nõõpidega. Seljapääsete küljeõmbluste wahel kummalgi pool üks task. Taskute pääl kahes poolkaares looklewad kuue riidega ühtewärwi püstlapid, kummalgi lapil kolm suurt nõõpi. Ühe- kordne püstkrae ja warukakäänded mustast sa-

metist. Krae mõlemaid ääri, kuue hõlma, warukakäändeid ja taskulappe piirawad tumeoransh kandid. Auastme liigi ja aukraadi tuncemärgid ja nende asetamine sama kui teenistuswormi kuuel. Pagunid kullakarwa nõörist punatud. Paguni alusõhi pükste lampassidega ühte wärwi.

4. Püksid — harilikud tumesinisest diagonaalist pikad püksid. Küljeõmbluste pääl tumeoransh kant. Kummalgi pool kanti pael (lampass):

ohwitseridel helesinised, $1\frac{1}{2}$ cm. laiused, wanemohwitseridel " $2\frac{1}{2}$ " " kindralstaabi ohwitseridel " wabarnapunased $1\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$ —4 cm laiused, auastme liikidele wastawalt, kindralitel (mitte kindralstaabi) punased 4 cm. laiused

Esitispükse wõib kanda ka waljaspool riwi teenistuswormi juures.

5. Palit ja wihmapalit samad, mis teenistuswormis.

6. Poolsaapad mustast shawroo- ehk lakknahast, eest ilma õmblusteta.

7. Kindad. Walgest seemisnahast sõrmkindad.

IV. Ratsawäe ohwitseride esitisworm.

1. Suwimüts sama, mis teenistuswormis, kuid tumesinisest riidest ja walge lotiga. Auastme liigi ja aukraadi tunnuspaelad hõtekarwa.

2. Kuub sama, mis teenistuswormis, kuid tumesinisest kalewist. Krae kuueriidega ühte wärwi. Kraetäpid hõbekarwa.

3. Püksid samasugused kui teenistuswormis, kuid tumesinisest diagonaalist. Lampassid teiste maawäe ohwitseride pükste lampassidega ühte moodi, kuid terashallid ja walge kandiga.

4. Palit, wihmapalit ja saapad samad, mis teenistuswormis.

5. Kindad samasugused kui teistel maawäe ohwitseridel esitiswormis.

V. Sõjawäe ametnikkude worm.

(Ühine kõigis wäeliikides nii teenistuse kui ka esituse jaoks).

1. Suwimüts samasugune kui ohwitseridel (mitte ratsawäe) teenistuswormis, kuid tunnuseks on mütsi rummu ümber hõbekarwa nõör. Nõör asetub kohe päälpool tormirihma ja käib $1\frac{1}{2}$ cm. kõrguselt murdjoone kujuliselt ümber rummu, sünnitades 60° nurki.

2. Talimüts samasugune kui ohwitseridel.

3. Kuub samasugune kui ohwitseridel (mitte ratsawäe) teenistuswormis, kuid pagunil allpool wäeliigi tundemärki praegune tärn. Krae pääl ei ole mingisuguseid ilustusi ega täpe

4. Suwipluus samasugune kui ohwitseridel.

5. Püksid samasugused kui ohwitseridel (mitte ratsawäe) esitiswormis, kuid ilma lampassita. Kant tume kirsipunane.

6. Palit samasugune kui ohwitseridel. Tunnused pagunil, nagu kuuepagunil. Warukatel auastme ja aukraadi tunnuspaelu ei ole.

7. Wihmapalit samasugune kui ohwitseridel.

8. Poolsaapad samasugused kui ohwitseridel (mitte ratsawäe) esitiswormis.

9. Kindad. Teenistuses pruunid ja esituse juures walged sõrmkindad.

VI. Sõdurite worm (pääle ratsawäelaste).

Sõdurite worm on praeguse wormi sarnane. Lahkuminekul on järgmised:

1. Suwimüts tume kirsipunase kandiga kanditud kepi, mille tagumine ülemine äär tahapoole hoidew. Mütsinokk ja tormirihm tumepruunid.

Üleajateenijad kannawad ohwitseri mütsimärki ja ümber rummu käiwat tume kirsipunast paela.

2. Pagunitel ja pükstel tume kirsipunane kant. Allohwitseri tunnusmärgiks on krae alumisel äärel tume kirsipunane kant. Üleajateenija tunnuseks on krae alumisel äärel tume kirsipunane pael. Auastme tunnused krael lühikeste paelte kujul: riwi teenijatel rööbasjoones krae alumise äärega; riwituil — rööbasjoones krae otsadega.

3. Palit wolditud seljaga. Üleajateenijad kannawad warukal oma tunnusmärke tume kirsipunasest paelast (riw tuil nõörist). Paelte (nõöride) asetused nagu ohwitseri warukamärkidel.

4. Üleajateenijatel on esitiswormiks järgmised asjad:

a) Hariliku teenistuskue juures esitispagunid. Esitispagunid on ohwitseride esitispagunite moodi, kuid aluspõhi kuueriidega ühte wärwi ja kanditud tume kirsipunase kandiga. Nõörilustus pagunil tume kirsipunasest nõörist.

b) Walged sõrmkindad.

VII. Ratsawäe sõdurite worm.

Ratsawäe sõduri worm ei eraldu peaaegu praegusest wormist. Mütsi ja tolmani ilustusnõörid terashallid. Palit wolditud seljaga. Üleajateenijate ja allohwitseride wälimised tunnused wastawalt teiste maawäe üleajateenijate ja allohwitseride omadega.

Uus worm saab Wabariigi Walitsusele kinnitamiseks esitatud detsembrikuu algul.

Kr—m.

Kuulipildurite väljaõpetamine.

Käesolew artikkel ei ole määratud mingisuguste täieliste juhtnööride andmiseks. Siin on esitatud ainult üldised mõtted kuulipildurite väljaõpetamise kohta, mis osalt isiklike, osalt teiste sellel alal töötanute kogemuste kokkuvõtte.

Igal tegewusel on oma eesmärk. Nii tuleb ka kuulipildurite väljaõpetamise juures eesmärk üles seada. See eesmärk oleneb sellest, missugused nõuded praeguse aja taktika r. kuulipildurite kohta üles on seadnud.

See nõue oleks lühidalt järgmine: rasked kuulipildurid peavad nii päätungil kui ka kaitsejalgwäge selle tegewuses ning liikumises oma suurejõulise tulega kaitsma ning aitama, hoides teda võimalikult kaotuste eest, ja looma wastase rindesse enam-wähem suuremaid „wärawaid“, millede kaudu jalgwägi vähemate kaotustega wastasele kallale tungida saaks. Niisuguse ülesande täitmine on raske. Seda täielikum ja hoolikam olgu kuulipildurite väljaõpetamine.

Et r. kuulipildurite väljaõpetamine oma suurema ulatuse ja laialdasemate nõuete tõttu suuresti erineb harilikult ja gwäelase väljaõpetamisest, oleks kõige soowitawam noorsõdureid praeguse lühikese tegewa teenistuse aja pärast otsekohe kuulipildurite kompaniidesse määrata. Niisugusel korral saaksid nad juba noorte kursuse jooksul otsekohe oma erialaga enam-wähem tutvuneda. Ka erineb weel kuulipildurite-noorte õppus mõnes asjas teistest õppustest; nii mõndagi ainet, eriti just maastiku tundmaõppimist tuleks palju suuremas mõõdus läbi wõtta kui teiste noorte juures, kuna see, juhtumisel, kui tulewased kuulipildurid noorte kursuse ühes teistega koos läbi teewad, eri kursuses ikkagi läbi wõita tuleb, mis weelgi eri õppuse aega lühendab.

Jalgwäe määrustiku I osa § 51 järele wõib mehi määrata eri kompaniidesse alles päälle täielist noorte kursuse lõpetamist. Edasi on ette nähtud 14-nädalane eri eekursus. Alles siis algaks õieti kuulipilduri tähtsam väljaõpetamise periood — taktiline kursus.

Tähtis on, kuidas selle taktilise kursuseni välja jõuda, ilma et selle all kannataks sõdurite väljaõpetamise ühtlus. Määrustik nõuab, et sõdurile rahuajal ainult seda õpetataks, mis sõjas tarwis läheb. Seega tuleb noorte kursuse jooksul tarwitada tublisti aega igasuguste lahingu drillide pääle; õppus ise sünnib väljas enam-wähem lahingule wastawais tingimustes. Õpilasi katsutakse arendada taktiliselt mõtlema. Nendes tuleb kaswatada hääd taktilist arusaamist.

Otsekohe kuulipildurite kursuse pääle üle minnes katkeks see niit. Selles kursuses on küll ettenähtud harjutused maastikul, kuid need on wäikese ulatusega. Noorte kursuse wiimase kuu jooksul õppis noor tegutsema rühma koosseisus. Samuti on tema õppinud ka ümberkäimist rühmas tarwitusel olewate relwadega. Nüüd õpib tema ümber käima raskete kuulipilduritega, mis juba esinewad lahingus kompanii koosseisus. Eelkursu e kawas on ette nähtud r. kuulipildurite tundmaõppimine ja käsitamine kitsamates piirides. Kuid praegusaegse õpetamise juures ei ole mõeldaw relwa tundmaõppimine ilma wiimase taktilise kasutamisetä. Seega on tarwilik, et r. kuulipildurite tundmaõppimisega peab algama ka õppus, kuidas seda lahingus kasutada nende üksuste koosseisus, kus nad ette nähtud. Nii tuleks rühma lahingutegewuse päält üle minna kompanii lahingutegewuse pääle. Ei tehta seda, tuleb õpilase taktilises arendamises seisak. Lühikese teenistuse aja jooksul pole niisugused kõrvalastumised lubatawad.

Lahingus asub kompanii laialdasel alal, tarwitades riwi worme wastawalt maastikule. Wiimane dikteerib kompaniile tegewuswiisiid ja wormid. Kompanii lahingutegewusest ehk maastiku osast õigeks arusaamiseks peab õppija neist kujutuse saama. Ta peab maastikku ka siis kirjeldada oskama, kui pilti enam silma ees ei ole. Seks tuleb üksikasjalikult läbi arutada: a) maastiku kate (maastikul olewad asjad) ja b) maastiku pind ning selle wormid. Tuleb kätte õppida täpsed nimetused ja oskus neid tarwitada.

1. Maastiku kasutamine. Terwe rida harjutusi warjatult liikumiseks ja juurdehiilimiseks kuni teatawate punktideni. Need harjutused wiiakse algul gruppideni, eriti õpetaja juhatusel all, siis ilma. Eesmärgiks wastase tule tagajärgede vähendamine ja ootamatuse saawutamine.

2. Waatlusharjutused. Need harjutused on selleks, et õpilasi kaswatada sõjaliselt ning teadlikult waatlema.

See on eriti tähtis kuulipilduritele kaugete ja halwasti nähtawate märkide leidmiseks.

(Järgneb).

A. P.

Wastutaw toimetaja: E. Limberg.

Wäljaandja: Kindralstaabi Walitsus.